(6):29

On the general exhibition of Israeli
artists
(La-ta'arukhah ha-kelalit shel omane
Erets-Yisra'el)

29

לתערוכה הכללית של אמני ארץ ישראל.

המאורע הגדול בתולדות אמנות דורנו אף מעבר לתקופתו, היתה נפילת צרפת. ארבעים אלף הציירים שהתשבו בפריז במשך עשרות השנים האחרונות – כמובן היה ביניהם רק מיעוט קטן של צרפתים. לאומי תבל, ולא רק אירופה ואמריקה, אלא עמים אכזוטיים שלחו שמה את מבחר כשרונותיהם והקרקע הפורה כל כך של המסורת הצרפתית קבל כוחות אין סוף משפע ההשקאה הבינלאומית. מה איפוא פלא, שבבירת אמני העולם פרחו גם אמני ישראל ואחדים מאתם הגיעו לידי חשיבות מכרעת בחיים אמנותיים הבינלאומיים, ליצור אסכולה ואפילו תקופה. כל הפריחה הזאת שקעה לעינינו. יוצריה ברחו או נפלו בקרבות, נסחבו למחנות הריכוז או מתחבאים אי שם. אמנם יש גם המנסים להמשיך בחיים אמנותיים מדומים. אולם, מי שהבין מתוך המציאות הצרפתית את תפקיד החירות בחייהם וביצירתם, לא יאמין בשום המשך בתנאים הללו. כי האדם הצרפתי וכל החי בקרבו נבנה קדם כל מן החירות הנפלאה, מסנה נבער כל מידותיו רבה היה כל כוחו של יצירה. רק קוסמופיות כללית בצרפת, באירופה ובעולם ותחית צבורי בני חורין עצומים תוכלנה להעלות ארוכה גם לפצע העמוק של תרבות תקופתנו.

מתבל כולה קבלה פריז את זרמי כוחותיה ואת גלי כל כוחה זה קרבה לכל הארצות. פריז היתה קנה המידה לכל, הייגו גם לתלמידיה וגם למתנגדיה. קנה המידה זה נשבר, המופת לכל השואה והערכה איננו עוד ובסימן של אבדה כזו מתקיימות גם כל השאיפות האמנותיות בארצנו, המועמדת, איפוא, בפני עצמה במובן כל שהוא. השבתה של אסכולת פריס האחרונה נראתה לכאורה כהופעה שלילית: הכיוונים אשר שמות כלם המתיימר בכנוי "איזם", התפוררו בתקופה האחרונה, המפלגות האמנותיות

פורקו קטעה קטעה ורוב האמנים התקרבו בהירותם השלמה למטרה אחת . ועד כמה שה"כיוונים" השתמרו עדיין , אבדה להם חשיבותם ולא הם הכריעו עוד בדעת הבקרת והקהל , אלא האיכות והרמה , ר"ל שלא התכנית ולא האידיאו- לוגיה האמנותית היוו עוד את קנה המידה , אלא יכלתו של הבודד לכל צורותיה ולכל תכניה שהם . הגדרה זו של המצב הכללי היתה נחוצה להבנת התערוכה הארצית של אמני ארץ ישראל , שנערכה בבית הבימה בתל- אביב. הקהל ברובו יודע את הרקע הדרמתי של מפעל האמנים הכביר פה . בבנין הבימה העומד כבר זמן כה רב במצב של חורבה , מצאו בית זמני או מקלט לפחות לתערוכתם הכללית המוקדשת לזכר מ. דיזנגוף ז"ל לרגל מלאות שמונים שנה להולדת ידיד האמנות הארצישראלית . בזעת אפם עבדו את הבית הענקי העתיד להיות תיאטרון לתפארת , להשיג את המכסימום האפשרי של השלמה אסתטית בחלל הפנימי . ומאמציהם ראויים להערצה כפולה בהתחשבות הם השעה האיומה , שמסבוריה תפסו את תשומת לב הקהל הרחב לחלוטין . נמצא שהיצירה האמנותית באמת עיקר תכן הייהם היא ומטבה לא ימנעו כל זמן שיחיו .

לעומת התערוכה הארצית הקודמת שזכיתי לראותה ושכתבתי על אודותיה ב" דבר" - בשתנו כל התנאים כלם לרעה. התערוכה ההיא התקיימה בתנאי שלום יחסי והזאת בשעה כה קשה ובתנאים מצומצמים . אשר להשואה , אפשר להעמיד את השאלה , אם הרמה עלתה בינתים או לאו; אכן עלה עלתה.

גם הפעם כדאי קודם כל להסתכל בבעית הצבע , כפי שהיא מועמדת בתנאי הארץ הטבעיים וכפי שהיא נפתרת בדרכי ציירינו השונות . אצל מירון סימה לסשל תמצא כעין ציירות - גריזייל , השלטת גיוונים של אפור באפור . יצחק פרנקל המעלה את הצורות עד תכלית ההבעה , משביח את הצבע עד משיגו סולם מצומצם מאד שעיקרו החום . ציורה תג'ר כאילו היתה מתרבמת מסכחולה העז את ירושת הקולוריסטים הקלסיים למונוחרום מסוים .

אצל אסיה רולף ואצל יוסף קוסונוגי יעוסף הנוף בגיורגי כסף . כנגד אלה המצטיינים פחות או יותר בנטיה לסונוכרום , יש גם המגיבים על אותו הנמרץ הספים את הצבעים – בהדגשתם . כמה אופטימיות ואיזה פוזיטיביזם מדברים משתי התמונות של ליאון פיין , הייבו פורטרט של אשה "צעירה" וטבע דומם, שתי רעננות כל כך בצבעיהן המאירים והברורים , המטיבים לעין בפשטותם הנקיה. כמה הבעה צבעונית ספציפית היה בגיורגו הפורח בבהירותו של הקולוריסט הספציפי פ.ק. הניך או שמשון הולצמן , שאפילו "ביום סגריר" מורגשת התלהבותו הקולוריסטית ; או ויילס ציטרון , שהתפתחה יפה לצורה די חמורה וצבע מסמה ; או דוד הנדלר , שבצבעיו לוהטת אש ההתרגשות ,; או חאים גליקסברג המתווך בין שתי הגישות .

הנושא האהוב לכולם הוא הנוף הארצישראלי ואצל כל אחד כמעט תמצא התפתחות הגיונית ביחסו לנושא המרכזי הזה . כשתשוה , מבחינת מוצבי התערוכות , את רשמיך הקודמים מחיים גליקסברג ומישראל פלדי ליצירותיהם החדשות , תמצא , שאז התמסרו כמעט לספציפי בלבד שבנוף ארצנו ; בחיבה טבעית ולא פחות חזקה הנם רואים כיום את אותו הנוף כהופעה סובבת מאליה , שחדלה להיות דבר אכזוטי בעיניהם . צבי שור נעשה ביבתים לצייר גבעת השלשה בשני מובנים , כלומר בהדריכו שם דור צעיר של בעלי כשרון ובהכניסו את המקום הזה בכל קסמו לעולם האמנות . בתערוכה זו מצאתי גם חדשים בשבילי , שהפתיעוני בתמונות נוף המפתעת טובות, ואלה אריה אורלנד , שהוא גם בעל צבע אישי מאד , המחזיר את הזהר האפייני מעל הנוף מכל ארצות הדרום ; אריה ארוך , המצטיין בפקטורה עזה ובנטית מה לתמימות בסגנון של הנרי רוסו, שגם רחל בורשוב מחסידיו המאוחים. אהרון גלעדי, שהגיע כנראה לידי דרך טובה ושעליו להשתלם עוד בעבודה מרוכזת;

אצל אסיה וולף ואצל יוסף קוסונוגי יעוטף הנוף בגיורגי כסף . כנגד אלה המצטיינים פחות או יותר בנטיה לסונוכרום , יש גם המגיבים על אותו הנמרץ הממים את הצבעים – בהדבשתם . כמה אופטימיות ואיזה פוזיטיביזם מדברים משתי התמונות של ליאון פיין , הייגו פורטרט של אשה "נערה" וטבע דומם, שתי רעננות כל כך בצבעיהן המאירים והברורים , המטיבים לעין בפשטותם הבקיה. כמה הבעה צבעונית ספציפית היה בגיוונו הפורח בבהירותו של הקולוריסט הספציפי פ.ק. הניך או שמשון הולצמן , שאפילו "~~[illegible]~~" ביום סגריר" מורגשת התלהבותו הקולוריסטית ; או ויילס ציטרון , שהתפתחה יפה לצורה די חמורה וצבע משמח ; או דוד הנדלר , שבצבעיו לוהטת אש ההתרגשות ,; או חיים גליקסברג המפוך בין שתי הגישות .

הנושא האהוב לכולם הוא הנוף הארצישראלי ואצל כל אחד כמעט תמצא התפתחות הגיונית ביחס לנושא המרכזי הזה . כשתשוה , מבחינת מוצגי התערוכות , את רשמיך הקודמים מחיים גליקסברג ומישראל פלדי ליצירותיהם החדשות , תמצא , שאז התמסרו כמעט לספציפי בלבד שבנוף ארצנו ; בחיבה טבעית ולא פחות חזקה הנם רואים כיום את אותו הנוף כהופעה סובבת מאליה , שחדלה להיות דבר אכסוטי בעיניהם . צבי שור נעשה בינתים לצייר בגעת השלשה בשני מובנים , כלומר בהדריכו שם דור צעיר של בעלי כשרון ובהכניסו את המקום הזה בכל קסמו לעולם האמנות . ~~אגב~~. בתערוכה זו מצאתי גם חדשים בשבילי , שהמתיעגי בתמונות נוף המתענת טובות, ואלה אריה אורלנד , שהוא גם בעל צבע אישי מאד , המחזיר את הזהר האפייני מעל הנוף מכל ארצות הדרום ; אריה ארוך , המצטיין בפקטורה עזה ובנטית מה לתמיכות במובן של הנרי רוסו, שגם רחל בורשוב מחסידיו המאוחרים. אהרון בלעדי, שהגיע כנראה לידי דרך טובה ושעליו להשתלם עוד בעבודה מרוכזת;

ומרדכי לבנון , המעשיר את מציאות הנוף בגורם של קומפוזיציה מעניינת . הפורטרט החזק שבתערוכה, ואף אחד המוצלחים שצוירו בארץ הוא ברל קצנלסון מאת פנחס ליטבינובסקי . גם " האשה הצעירה " מעשי עטין מהווה השגה פורטרטיסטית משמחת . נחום גוטמן עבר , אולי מרב עבודתו לסגנון של תכלית הקיצור והצמצום , העלול להיות לו לסכנה רצינית . אעפ"י שיכלתו הרבה מצליחה גם בסגנון המפוזן כגון " בנואם " . בשתי תמונותיו של אליהו סיגרד " חופה " ו "רוכבים " מורגשת הבנה יפה למזיגת הצבע הקר והחם . הרושם עם הבשורה של הצייר הצעיר יחיאל קריזה מבטיח לנו עתידות. בפורטרטיסט מוכשר בהחלט וחדש בשבילי אציין לבסוף את אביגדור סטימצקי . בין ציירי טבע דומם ראוי הפעם לציין מיוחד שמואל עובדיהו , שליצירתו האחת רבת המבנה צריך בעצם לקרא חיבור , ז.א. קומפוזיציה , והיא עשירה ואחידה בבת אחת . לתשומת לב מיוחדת ראויים גם פרחי חיים אפטייקר וג'ניה ברגר . נזכיר לבסוף אלמנטים לשני כוונים נוספים . מנחם שמידט החיפאי צייר בתקופתו האחרונה דמויות ברובן בהירות על רקע כהה וקהה, למגיע לפעמים לידי מסקנות מוזרות ומושכות כאחד, העושות בכל הריאליזם שלהם את הרושם של מזירבות . ומיכה הכניס בתמונותיו את ההוייות המכריעות כיום בחיי כלנו מבלי להבהל מפני טענת ה " מגמה " .

בארץ ישראל התפתחה גם האסכולה של האקורליסטים . אמנות של צבע מים , שגם במולדתה האנגלית לא מצאה מתחילה הערכה רצינית , עלולה להעשיר את אמנותנו בקלות היצירתית הרצויה ; בתערוכה ניתן לה לקח כבד הראוי לה . אבל רק מעטים הגיעו עד כה לידי הטכניקה הספציפית של רטוב על גבי רטוב ולידי הסגנון המתאים לחלוטין לחוקי הטכניקה הזאת . בין אלה מצטיין קדם כל יוסף זריצקי בהשגות מופתיות במינן.

בין אמני הרישום נזכיר לראש את יוסף בודקו ז"ל. שלשה דפי עזבונו המתארים מחזות יהודיים , מעלים היטב את זכרו וכשרונו הן בקומפוזיציה והן בהבעה. שנית נפנה להרמן שטרוק הזקן הנערץ, תחריט פורטרט אחד ובדך עדין מאד , המפשט כמעט בצמצום אמצעיו והמשמיע בקול דממה מזמור שיר לנוף כנרת. יעקב שטיינהרט , מציג שלשה דפים חזקי הרישום גם הפעם. אריה אלוייל המשיך במפעלו האילוסטרטיבי לספרי תנ"ך , במפעלו המקיף והאמיץ כל כך. מלחמתו הקשה של האמן היא נגד כח הגרפיקאים המופתיים של העבר ושל זמננו , המאיימים על עצמאותו להיות לו לצור מכשול ; ברם, גרמו המקורי גובר והולך. השם חנה גוימן חדש בשבילי , אבל יכולת לרשום כנאת ראויה בהחלט להזכר , אף שכנותו של אריה נבון המעורר בי לעתים הערצה ; איננה מחלישה את רושם רישומיה.

הנני מכיר גם ברמת מוצגי הפסלות , כי אצל רובם יש אלמנטים טובים. אבל רק אצל משה ציפר ואצל אריה רזניק הרגשתי הפעם את המידות הספציפיות לאמנות הזאת.

ציפר יצר קודם דמויות רבות הדינמיקה , שהתבטאה לא רק בתנועתן הכללית , אלא אף באפידרמיס. ועתה הוא נותן דמויות בעלות שווי משקל קלסי ונהמדות בפשטותן המרוכזת. אצל רזניק מורגש מאז חוש הפסל הנולד חוש הגוש והחלל. והוא ריכז ל"כ את הגוף ואת הקבוצה ונקודת הכבד נחה בתוכם. גם ב"זורע" המוצג מורגש עדיין כח הריכוז הזה , אבל הכל החל לצעוד , להיפתח, לפעול. - הגבס , שהוא חמרן של רוב היצירות האלה, מורה בבירור על התנאים החיצוניים של התהוותן.

ד"ר א. שנייד